

A Asociación de Gaiteros Galegos e as memorias dun conflito.

Santiago Caneiro.

Publicada no caderno nº 20 da colección Cadernos A Nosa Terra. (Dec. 1995)

A comezos da década dos 70 teñen lugar na vila de Ortigueira as primeiras xuntanzas de gaiteros e artesáns coa común preocupación de unificar criterios deste gremio de profesionais e torno o seu peculiar mundo.

Xiraban, por aquel entón, as discusións sobre o prezo a estipular das actuacións en alboradas e romarías que lles cobrarían ás comisións de festas e o establecemento duns mínimos *cachés*.

Por outro lado, e debido a que moitos dos pioneiros destas xuntanzas eran tamén artesáns do máis selecto do país, tratábase nestas xuntanzas a posible unificación de medidas nas diferentes pezas da gaita para posibilitar aos gaiteros ter un criterio máis libre de elección á hora de elixir diferentes pezas de diferentes artesáns.

Con todos estes debates de momento reinaba no ambiente un desexo de que os gaiteros volvesen a ser unha parte importante de sociedade galega como o foron noutros tempos pretéritos.

Aquelas primeiras xuntanzas de Ortigueiras trasladaríanse anos máis tarde en plena transición do Franquismo á democracia a Melide, realizándose as mesmas no museo “TERRA DE MELIDE” e baixo os auspicios dos directivos da asociación “Froito Novo” da mesma vila, onde anos máis tarde xurdiría a iniciativa de fundar a ASOCIACIÓN DE GAITEIROS GALEGOS.

Por fin o 28 de maio de 1988:

- Ricardo Portela Bouzas
- Antonio X. Castro Rodríguez
- Xosé Vicente Ferreirós
- Xosé Fernández Costas

- Xosé Álvarez Marías
- Ricardo Santos Blanco
- Xosé Domingos Fuciños Gómez
- Xoan Dominguez Silvar
- Xoán Xosé Fernández

forman a primeira Xunta Xestora na que actuaría como presidente provisorio Ricardo Portela Bouzas e de secretario Xosé Domingos Fuciños Gómez.

O día 17 de febreiro de 1989 era legalizada a A.G.G. con sede en Melide e como finalidade o estudo, fomento, divulgación e defensa da cultura da gaita galega, sen fins lucrativos e que desenrolará a súa actuación en toda Galicia.

Duraría aínda varios anos Ricardo Portela ocupando a presidencia desta asociación como indiscutible persoa unificadora, afable e de grande carisma entre todos os gaiteiros, que lle chamaban respectuosamente *maestro* como se dun texto bíblico se tratase.

Ricardo Portela foi substituído na presidencia por Xosé V. Ferreirós, coñecido gaiteiro integrante do grupo Milladoiro pero continuando Ricardo como presidente honorífico ate o día do seu finamento en Pontevedra.

Nesta época comézase co traballo estruturado, créanse as diferentes vocalías nas vilas e cidades galegas e comézase unha campaña de implantación que contará a finais do exercicio con cento cincuenta socios entre gaiteiros, percusionistas, artesáns, musicólogos, investigadores e xente en xeral vinculada ao mundo da cultura galega.

Realízase o I Festival da A.G.G en Compostela, coa actuación do pobo de Imende e os seus bailes tradicionais, o grupo Raparigos de Ferrol e o finado Carlos Díaz O XESTAL de nexo de unión entre estes grupos, e Serxio, gaiteiro solista da Fonsagrada.

Durante este exercicio actúa como vicepresidente X.L. Foxo, que asiste ás reunións na época en que se elixe o anagrama que vai encabezar publicamente os escritos da

Asociación, celébrase unha xunta extraordinaria da directiva convocada polo presidente Ferreirós co único punto da orde do día, de chamada de atención a Foxo, daquela vicepresidente, pola utilización e divulgación en Ourense da “GAITA MARCIAL”; despois dun longo debate Foxo argumenta que este tipo de gaita é un INVENTO SEU e que non está na súa intención causar ningún mal a AGG co seu experimento, en todo caso que se isto o considera a AGG pernicioso. El estaría disposto a retiralo das súas escolas en Ourense.

Argumenta Foxo na súa defensa que a el dáballe vergoña asistir a *Lorient* coa banda de gaitas de Deputación cos seus “traxiños folclóricos” e as súas “gaitiñas”, e que por iso inventaba unha nova vestimenta e lle daba unha nova disposición á gaita para facela “máis maxestuosa”.

Estaban presentes naquela xuntanza Ferreirós, Xan López, Manuel Parrado, Foxo, Antonio Pereiras e Santiago Caneiro. Nesa mesma reunión, e para que quede claro que ten boa disposición de colaboración ofrécese de mediador coa Xunta de Galicia para conseguir subvencións da mesma a través da súa influencia.

Posteriormente a esta xuntanza e durante o primeiro mandato de dous anos da actual directiva –formada por Santiago Caneiro como presidente, Xan Tubío como secretario e Xan López como tesoureiro-, no transcurso dun Festival de música tradicional na Rúa de Valdeorras e con motivo dunha exposición de instrumentos galegos fabricados por Xosé Seivane, artesán dos primeiros integrantes da AGG, e persoa ben querida no seo da mesma, este foi abordado pola prensa ourensá, que lle preguntaron sobre a súa opinión verbo do traballo que está a seguir Foxo en Ourense coa “GAITA MARCIAL”, ao cal Seivane responde cunha dura crítica argumentando a desviación do noso instrumento por outros derroteiros foráneos; X.L. Foxo responde días máis tarde a esta crítica de Seivane e alcúmao de “culturalmente humilde” ademais de desprestixialo como artesán publicamente na prensa.

A través dunha conversa mantida con Directivos da AGG, Foxo presiona á mesma declarando que se esta realiza algunha actitude hostil cara el, encargárase de organizar unha asociación paralela para contraponer á AGG e afundila. Xurde entón a Asociación de Bandas de Gaitas que se presentan en Ferrol por vez primeira coa presenza de

pouquísimas bandas, e preside esta recién creada asociación Xavier Carro; lense os fins desta asociación e curiosamente coinciden plenamente cos fins da AGG, polo que membros do grupo Berce de Ferrol alí presentes, que á súa vez eran membros da AGG, formulan a pregunta á mesa de o porqué da fundación doutra asociación con eses mesmos fins sendo todos da AGG, ao cal respostan que esta non cumpre obxectivos específicos das recién creadas bandas de gaitas.

Os membros da AGG rematan por preguntar aso novos xestores da ABG se intentarían formar esa comisión específica dentro da AGG, ao que respostan negativamente.

Na seguinte Asemblea Xeral da AGG lense os artigos de prensa onde Foxo inxuria gravemente a unha das persoas máis queridas nos seo da asociación o artesán Xosé Seivane, e o seu presidente Santiago Caneiro formula á Asemblea Xeral de socios a expulsión de Foxo do seo da asociación. Decídese por unanimidade e ponse en coñecemento do ex socio a súa baixa así como se dá consabida conta á prensa e á Deputación Provincial de Ourense.

A AGG non quere entrar na polémica suscitada nese momento e orquestrada por Foxo intentando buscar apoios nalgúns socios amigos, e segue o seu curso de traballo normal, comezando por atender unha demanda do propio X.L. Baltar, presidente da Deputación Provincial de Ourense, que convoca a un total de vinte entidades entre asociacións veciñais, bandas de gaitas, entidades privadas de venda de instrumentos, gaiteiros cabreados de Ourense, constructores de traxes folclóricos e AGG entre outros e co motivo de que lle explicásemos o que estaba a acontecer coa Real Banda da Deputación de Ourense. A AGG falou primeiro e denuncia ante Baltar que denunciabamos publicamente que a Deputación Provincial estaba a financiar con fondos públicos o experimento persoal de Foxo, a “Gaita Marcial” e toda a parafernalia escocésizante, ao cal Baltar resposta que a Deputación era moi libre de investir os cartos onde lle petase e que a real banda era evidente que non era a imaxe de Galicia, que estaba inspirada nas escocesas, que mesmo lle ía competir a elas no seu mesmo terreo e que gustaba moitísimo alí onde actuaba, polo que non vía a necesidade de ter que cambiala; en todo caso se a AGG tiña outro proxecto de banda galega que o presentara, que estaba disposto a financiarlo en pe de igualdade, que ademais el mesmo xa non estaba

capacitado para dar marcha atrás coa Real Banda porque era un proxecto que viña de máis arriba ...

Nese momento comeza unha escalada de bandas de gaitas que están a ser presionadas para introducir nas súas filas tambores metálicos empregados polo escoceses nas súas bandas, e moitas delas van accedendo, comprendendo o poder que Foxo exercería sobre esas bandas de así non o faceren, lémbrese que está o fronte da Deputación de Ourense, con carta branca.... E que a decisión de controlar as súas actividades ven de máis arriba ...

A propia banda que dirixe o presidente da AGB é presionada en diversas ocasións por Xavier Carro, Presidente de AGB para que se asocie a esta última porque senón quedará illada e sen actuacións.

Tempo a andar dáse o seguinte conflito no que xa intervén a Consellería de Cultura da Xunta de Galicia. Esta, a través do seu secretario xeral Homero P. Quintana e o seu vicesecretario Xavier Senín, convidan a AGG a unha Xuntanza na propia Consellería para que as asociacións participasen nun certame que se vai a realizar na TVG sobre os grupos e bandas de gaitas, amén doutros campos da música galega, anecdoticamente din que non sabían da existencia de AGG e que foi a de bandas quen lles comunicou que contasen con esta na reunión e falase francamente coa AGG en ton distendido e absolutamente claro. A argumentación que a Consellería lle presenta a AGB é de que pretenden que na TVG se vexa o máis enxebre e auténtico do noso folclore e a nosa música e que precisan de que AGG participe activamente para facer que os grupos galegos, na súa maioría, participen para facer un certame máis representativo, co cal é visto dese xeito a AGG accede, formando parte activa non sen antes poñer un par de condicións que farían posible a súa participación.

- 1- Que as bandas ourensás con aparencia pseudoescocesa non puidesen participar, ao cal o Sr. Conselleiro accede sen paliativos, argumentando el mesmo que isto non sucedería pos eles xa tiñan o seu propio campo e retrucando a AGG que se participasen enganaríase a opinión pública, pois estas entrarían en contradición co propio espírito do programa.

- 2- Dar outra redacción á base V, para garantir que a percusión americana e os instrumentos electrónicos non puidesen participar, ao cal tamén accede a consellería.

O Xurado quedaría composto por:

Xavier Carro

Antón Varela

M^a do Carme Pernas

Carlos Núñez

Xosé Luis Blanco

Unha vez comezadas as gravacións, a nosa representante no xurado M^a do Carme Pernas detecta que un nutrido número de bandas non cumpre coas bases do programa ao empregar instrumentos de imposible entronque ca nosa tradición, polo que o fai saber ao resto do xurado, negándose ese a admitilo e tomando postura común para permitir que esas bandas concursen sen máis.

A AGG solicita entón unha xuntanza coa Consellería de Cultura da Xunta de Galicia, para informarlle da particular marcha do certame e do incumprimento do acordado coa AGG ao cal o interlocutor Xabier Senín, a título persoal, comprende pero que elevará ao Secretario Xeral Pérez Quintana o noso sentimento. Acto seguido a AGG retira ao seu representante e pono en coñecemento da Consellería, así como da prensa en xeral, feito que foi silenciado por esta última.

Convócase unha xuntanza coas bandas da AGG participantes e estúdase a retirada das mesmas do certame, chegando a conclusión da imposibilidade desta medida debido a que algunhas xa tiñan saído na TVG e o certame xa estaba encetado, co que se acorda continuara nivel de bandas e grupos.

A Xunta Directiva da AGG recibe das delegacións de Arousa e Vigo unha solicitude de expulsión para os membros do xurado que pertencen a mesma, por contrapoñerse as negociacións que a AGG mantivera coa consellería. Ante esta petición a Xunta

Directiva cursa unha carta aos devanditos membros, os cales son convocados a unha xuntanza á que non asisten e posteriormente estes remiten á prensa a súa propia disidencia ao tempo que á AGG.

Ao mesmo tempo xurde un movemento xeralizado en contra da Real Banda da Deputación de Ourense capitaneado por varias asociacións: gaiteiros cabreados de Ourense, gaiteiros con conciencia de Vigo, gaiteiros tradicionais de Ourense, os cales enchen de volandeiras explicativas alí onde actúa a Real Banda facéndose unha pregunta xeralizada: Pensa vostede que son gaiteiros galegos?

Na AGG nunca se debateron accións deste tipo nin nada temos que ver con estes movementos, en todo caso esta é a historia de todo este conflito. Con este pequeno repaso queremos dar un pouco de luz a todo isto. Temos claro que a orixe de toda esta guerra está na Galicia marcial, pois para iso foi creada, para dar guerra.

O instigador da mesma e de todas as extorsións coa absoluta financiación da política reinante na Deputación de Ourense e Xosé Luis Foxo, sen este personaxe a historia tal vez fose outra. Pero “guerras aparte” a AGG non deixou de traballar e xa conta neste momento con preto de 400 persoas asociadas e concienciadas do longo camiño que nos queda por percorrer e para facer iso que todo o mundo di:

Dignificar o noso instrumento por excelencia, a gaita e o seu entorno.